

**Ісаєнко С. А.,**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Національного транспортного університету
<https://orcid.org/0000-0003-1705-8527>**Гурінчук С. В.,**кандидат історичних наук,
в.о. завідувача кафедри іноземної філології та перекладу
Національного транспортного університету
<https://orcid.org/0000-0002-3538-2171>

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У роботі показано, що термінологія виконує специфічну функцію збереження науково-технічного потенціалу у галузі та фіксації змін, які відбуваються у технологічній сфері та у професійному дискурсі. Оскільки основна функція перекладу визначається як відтворення спеціалізованих понять у міжмовній комунікації, перед перекладачем як реалізатором цієї функції постають завдання забезпечення термінологічної точності та максимальної еквівалентності у передачі змісту. Авторами у статті на основі практичного досвіду та узагальнення випадків термінологічних невідповідностей у відтворенні змісту фахових текстів транспортної галузі при перекладі та фаховому редагуванні у мовній парі «українська-англійська» аргументовано доведено необхідність формування технологічної компетенції (суб-компетенції) у майбутніх філологів-перекладачів. Вища освіта України досліджує ефективні шляхи вирішення проблеми інтеграції змісту навчання у педагогічний теорії і практиці, впроваджує інтегративні підходи та моделі організації навчального процесу у практику професійної підготовки перекладачів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення шляхів підвищення якості професійної підготовки студентів філологічного профілю в умовах постійного розвитку транспортних систем та технологій, швидкої трансформації термінології, пов'язаної із цифровізацією, автоматизацією та інтеграцією до європейського транспортного простору, та надшвидким розвитком перекладацьких ресурсів. Поєднання функціонально-комунікативного та прагматико-термінологічного підходів, згідно з якими переклад розглядається не лише як передача змісту, а як відтворення професійно-релевантної інформації з урахуванням норм галузевого дискурсу, вважається авторами оптимальним щодо формування технологічної компетенції у майбутніх філологів-перекладачів та підвищення якості їхньої професійної підготовки. Отримані результати можуть бути використані у подальших лінгвістичних та педагогічних дослідженнях.

Ключові слова: терміносистема, транспортна галузева суб-мова, перекладацька еквівалентність, однозначність терміну, міжгалузева полісемія терміну, перекладацькі компетенції, технологічна компетенція.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси у світі викликали активізацію міжмовних контактів, нерідко приводячи до того, що галузеві термінологічні системи активно насичуються запозиченнями, які кодують нові технологічні та організаційні явища. І хоча запозичення найчастіше характеризуються високим ступенем спеціалізації, точності та однозначності, усе ж такі надзвичайно висока динаміка оновлення лексичного складу термінологічних систем та поява «нових» конструктів має наслідком певні «зміни» у структурі галузевих термінологічних систем або навіть і переосмислення їхніх структурних елементів. Оскільки основна функція перекладу визначається як відтворення спеціалізованих понять у міжмовній комунікації, перед перекладачем як реалізатором цієї функції постають завдання забезпечення термінологічної точності та максимальної еквівалентності у передачі змісту. У зв'язку з цим міжмовний переклад галузевих термінів потребує особливої уваги для досягнення функціональної та семантичної еквівалентності.

Як відомо, ефективне опанування галузевої терміносистеми сфери своєї професійної діяльності є фундаментальною невід'ємною складовою професійної компетентності майбутнього фахівця. Для майбутнього перекладача це завдання є не менш актуальним (але значно складнішим), оскільки основна проблема полягає не лише у необхідності пошуку терміну, але й у виборі адекватного відповідника у цільовій мові, бо вибір неточного терміну або сліпе калькування гарантовано призводить до спотворення змісту інформації, поданої до перекладу. За такого контексту неточність перекладача загрожує некоректною роботою устаткування, втратою критичних даних, порушенням комунікації між замовником і виконавцем або й руйнуванням логістичних ланцюгів постачання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що переклад професійно-орієнтованих та фахових текстів завжди був і залишається у фокусі перекладознавчого дискурсу, для якого очевидною і важливою є адекватна передача термінологічних одиниць [1]. Активно досліджуються питання адекватності перекладу, специфіки відтворення термінологічних систем у різних мовах, а також особливості перекладацьких

трансформацій у фахових текстах [2]. Стійкий і зростаючий інтерес як у практиків так і у науковців до проблем перекладу спеціалізованих текстів в Україні, зокрема військового або транспортно-логістичного характеру, пов'язано як із розвитком перекладознавства та методики викладання перекладознавчих дисциплін, так і об'єктивно детермінується сучасними геополітичними викликами, що постали перед країною [3; 4].

Фундаментального значення у перекладознавстві вже набули 5 груп суб-компетенцій, виокремлених RACET Group, а саме: білінгвальна суб-компетенція (уміння використовувати рідну й іноземну мови); екстралінгвістична суб-компетенція (загальні знання, галузеві знання, тощо); перекладознавча суб-компетенція (знання з теорії та практики перекладу); інструментальна суб-компетенція (уміння використовувати різноманітні додаткові ресурси); стратегічна суб-компетенція (уміння контролювати процес перекладу) [5]. Саме такий вигляд має класичне розуміння структури перекладацької компетенції, який найчастіше використовується для аналізу основних компонентів підготовки кваліфікованого перекладача та для визначення ефективних, оптимальних шляхів формування лінгво-культурологічної й професійної компетентностей майбутнього перекладача [6].

Проблемам перекладацької еквівалентності та типам міжмовної мовленнєвої кореляції приділяють увагу усе більше дослідників на рівні історичного, лінгвістичного і системного аналізу складності зіставлення у процесі перекладу мовних систем у парі «українська-англійська» [7; 8].

Серед чисельних наукових праць із методики викладання перекладу нас цікавили праці, які описують та аналізують стратегії та методи підготовки майбутніх філологів-перекладачів [9]. Однак, нашу найбільшу увагу привернула робота Бочкар М. В., у якій авторка викладає свої думки та аргументовано доводить необхідність «включення» технологічної компетенції (на наше переконання, така суб-компетенція може називатися і «термінологічною») до структури перекладацької компетенції та усебічної розробки питань її ефективного формування у майбутніх філологів-перекладачів [10].

Мета статті. Метою статті є на основі власних педагогічних спостережень та узагальнень випадків термінологічних невідповідностей у відтворенні змісту фахових текстів транспортної галузі при перекладі та фаховому редагуванні у мовній парі «українська-англійська» аргументувати необхідність формування технологічної компетенції (суб-компетенції) у майбутніх філологів-перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Фахова мова (або мова певної сфери професійної діяльності) виникла та попри усі особливості свого формування і розвитку залишається і наразі специфічною формою збереження науково-технічного потенціалу у галузі та фіксації змін, які відбуваються у технологічній сфері та у професійному дискурсі. На певному історичному етапі транспортна термінологія розділилася на технічну, експлуатаційну, експлуатаційно-комерційну суб-мови [8]. Однак, сучасний етап розвитку транспортних технологій та систем (глобалізаційні процеси у логістиці, поява комбінованих/змішаних транспортних ланцюгів постачань та швидкий розвиток інтермодальних перевезень) об'єктивно детермінує активне взаємопроникнення й перетинання різних галузей науки, у наслідок чого за порівняно невеликий період часу галузева термінологічна система всотує у себе значну кількість «нових» термінів,

які мають зафіксувати появу та відтворити нові ідеї, поняття й методи, що маркують певний еволюційний етап у галузі. Цей процес вказує на можливість злиття декількох термінологічних систем в одну або ж про перетворення особливих специфічних термінів у міжгалузеві [11].

Наша викладацька діяльність та робота в редакційних колегіях двох фахових наукових видань Національного транспортного університету («Історія науки і техніки» ISSN e-2415-7430, «Транспортні системи та технології» e-ISSN 2617-9059) постачає нескінченний матеріал для спостережень і фіксації перекладацьких невідповідностей через брак термінологічної еквівалентності чи недостатню гармонізацію терміносистем. Термінологічні системи автомобільної, залізничної, авіаційної галузей та галузі водного/морського транспорту мають певні спільні риси (через подібність економіко-організаційних функцій видів транспорту у суспільстві), але разом із тим демонструють і значні відмінності, які відображають їхні об'єктивні фізико-технічні характеристики та специфічність шляхів розвитку термінологічних систем кожної складової транспортної галузі.

Наведемо декілька прикладів. В англійській мові поняття «перевезення» може бути передано декількома термінами: «*transportation*» – «перевезення», «*transit*» – «перевезення; транзит», «*conveyance*» – «перевезення», «*combined transport*» – «змішані перевезення», «*carriage*» – «перевезення». Причому в авіаційній та морській / водній галузевих суб-мовах термін «*carriage*» у значенні «перевезення» вживається досить часто: «*carriage by air*» – «авіаперевезення», «*carriage by sea*» – «морське перевезення», «*carriage by inland ways*» – «річкові (внутрішні) перевезення». Термін «*carriage*» у суб-мові залізничної галузі широко вживається як «пасажирський вагон», а от для позначення поняття «переміщення вантажів від пункту відправлення до пункту призначення залізничними шляхами» використовуються «*transportation*», «*transit*», «*conveyance*», а останнім часом усе ширшого вжитку набуває термін «*service*» (особливо у термінологічній системі, яка описує логістичну та експедиторську діяльність підприємств залізничного транспорту). Щодо суб-мови автомобільної галузі то тут теж фіксується відмінність у значенні терміну «*carriage*» – «*carriageway*» «*проїзна частина дороги*», «*carriageway width*» – «ширина *проїзної* частини» (цікаво, що для позначення «ширини залізничної колії» вживається спеціальний термін «*railway gauge*», а не «*railway width*»).

Для опису діяльності транспортної галузі, основною функцією якої є забезпечення переміщення вантажів за найбільш оптимальними маршрутами, важливим елементом галузевої суб-мови є термін, який позначає «наповнення / спорожнення транспортного засобу». В українській мові найчастіше вживається «*навантаження / завантаження*» та «*розвантаження / вивантаження*» товарів / вантажів / транспортного засобу. Однак, англійська термінологічна система транспортної суб-мови не демонструє подібної однозначності. Переважна частота використання дійсно припадає на терміни «*loading*» та «*unloading*», однак, у значенні «*розвантаження / вивантаження*» транспортного засобу чи товарів може вживатися «*discharging*» або «*emptying*» (a tank car, наприклад). В автомобільній галузевій суб-мові бачимо приклади використання вузько спеціалізованих термінів «*roll-on-roll-off*» («горизонтальний метод навантаження та вивантаження») та «*lift-on-lift-off*»

(«вертикальний метод навантаження і вивантаження»). У той же час «loading» має й інші значення, як то «завантаженість дороги рухом» – «traffic loading level»; «вантажонапруженість дороги» – «road traffic loading» (автомобільний транспорт), «несуча/пропускна здатність мостової конструкції» – «loading/carrying capacity of a bridge structure» (мостобудування).

У англійській транспортній галузевій суб-мові не існує однозначного відповідника і для українського «вантаж». Це може бути «load», «cargo», «goods», «freight» та деякі інші. Наприклад, «shipment» – «вантаж; відвантаження; партія (товару)»; «loose goods» – «неупакований вантаж»; «bulk goods» – «наси́пний / навалювальний вантаж»; «perishable goods» – «швидкопсувний вантаж»; «mixed cargo» – «змішаний вантаж»; «out of profile cargo» – «негабаритний вантаж»; «urgent consignment» – «терміновий вантаж; термінова партія вантажу; термінова поставка». Причому, якщо для авіаційної та морської транспортних галузей найчастіше використовується термін «cargo», для автомобільної галузі це буде «load», «goods» або «cargo», то для залізничної галузі основним терміном для позначення поняття «вантаж» та «вантажний» виступає «freight». Термін «freight» у морській / водній транспортній галузевій суб-мові хоч і можна зустріти у значенні «вантаж» та «вантажний» («freighter» – «вантажне судно»), але найбільш часто уживаним є цей термін у вузько спеціалізованому значенні «фрахт» («affreightment» – «фрахтування», «freight company» – «компанія-фрахтувальник»).

Міжгалузеву полісемію демонструє й інший англійський термін «car»: в українській автомобільній галузевій суб-мові він перекладається як «автомобіль, автівка», а для залізничної галузевої суб-мови – «вагон». Наприклад, «пасажирський вагон» – «passenger car» (досить високу частотність вживання демонструють також «carriage» та «coach», які позначають тільки пасажирський рухомий склад); «вантажний вагон» – «freight car» (існує також термін «wagon», який позначає транспортні засоби виключно для здійснення вантажних перевезень); «підвісний вагон» – «cable car» або «suspended car»; «навісний вагон» – «supported car»; «рефрижераторний вагон» – «refrigerator car»; «спальний вагон» – «sleeping car»; «вагон ресторан» – «dining car». Деякі терміни для позначення спеціальних типів вантажних вагонів використовують «car» і «wagon», утворюючи синонімічні термінологічні вирази: «hopper car / hopper wagon» – «вагон-хопер»; «tank car / tank wagon» – «вагон-цистерна». Абсолютно різні способи передачі поняття «напів» демонструють автомобільна та залізнична транспортні галузеві суб-мови: «напіввагон» – «gondola car», а «напівпричіп» – «semitrailer».

Логістична та експлуатаційна складові організації діяльності і ефективного функціонування усіх підвидів транспортної галузі є надзвичайно гармонізованими щодо фундаментальних принципів та методів їхньої роботи, корпоративних стратегій та практик роботи із клієнтами, тож можна було б очікувати подібної гармонійної однозначності і у термінологічній підсистемі, яка позначає у двох мовах (англійській та українській) поняття зазначеної сфери діяльності та господарювання. Однак, це не відповідає дійсності. Наприклад, для позначення агентів логістично-експедиторської діяльності ми зустрічаємо у документах «експедитор» як «consolidator», «forwarder», «forwarding agent». Для автомобільної галузевої суб-мови «перевізник» перекладається як «haulier», а для залізничної як

«carrier». Термін «forwarder» теж має значення «перевізник», однак, перекладається так досить рідко. Термін «shipper» загально відомий своїм значенням «вантажовідправник», але може перекладатися і як «експортер».

Таку ж неузгодженість можна спостерігати і у способах передачі поняття «підприємство» («enterprise», «company», «firm», «organization» або навіть «operators»): «приватне підприємство» – «private enterprise/ company/ firm», «державне підприємство» – «state enterprise/ company», «спільне підприємство» – «joint venture», «підприємство автомобільної галузі» – «automotive industry enterprise», «підприємство залізничної галузі» – «railway undertaking».

Безперечно, дані приклади не охоплюють усього різноманіття існуючих та активно-вживаних термінів у термінологічних системах транспортних галузевих суб-мовах. Наведені труднощі використання термінів певним чином висвітлюють особливості фахових суб-мов та засвідчують необхідність високої «специфічної» компетенції лінгвістів і перекладачів у цій сфері прояву людського інтелекту. Українські дослідники уже не тільки піднімають це питання, але й аргументовано стверджують, що оскільки термінологічна система транспортної галузі характеризується сукупністю мовних засобів, які використовуються у замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій галузі [12], то перекладач-філолог повинен мати базові знання транспортної лексики, а не лише теоретичну філологічну підготовку та навички перекладу. Для забезпечення завдань якісної професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів це набуває особливої актуальності, оскільки ефективно опанування англійської галузевої термінології є важливою складовою якісної професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ми повністю поділяємо таку позицію науковців, але вважаємо, що мати базові знання англійської галузевої термінології недостатньо, потрібна цілісна методична система та цілеспрямована діяльність педагогічного колективу для формування у студентів технологічної компетенції як невід'ємної складової перекладацької компетенції майбутніх філологів-перекладачів.

На наше переконання, формування та розвиток перекладацької компетенції у студентів має бути практико-орієнтованим (це забезпечується використанням автентичних іншомовних текстів фахового характеру), передбачати обов'язковість поєднання колективних та індивідуальних форм навчання, забезпечувати інтегрування знань з декількох освітніх компонентів, технік та прийомів з окремих дисциплін мовної та мовленнєвої підготовки для отримання студентом цілісної картини ефективного перекладацького процесу.

Висновки. Опанування складних термінологічних систем галузевих суб-мов має надзвичайну значущість: воно важливе як спосіб пізнання закономірностей професійного спілкування, що має пряме відношення до виробничої діяльності людей, і дає можливість глибше пізнати / дослідити закономірності розвитку загальнонаціональної мови, оскільки термінологічна система суб-мови будь-якої галузі є частиною останньої й розвивається за спільними мовними законами у спільних історичних умовах.

Вищий освіті України необхідно враховувати світовий досвід з вирішення проблеми інтеграції змісту навчання у педагогічній теорії і практиці, переглянути систему та зміст підготовки майбутніх перекладачів при складанні навчаль-

них програм, активно впроваджувати інтегративні підходи та моделі організації навчального процесу у практику професійної підготовки перекладачів у закладах вищої освіти, впроваджувати новітні методики для формування перекладацьких суб-компетенцій з метою підвищення якості професійної підготовки перекладачів.

Поєднання функціонально-комунікативного та прагматико-термінологічного підходів, згідно з якими переклад розглядається не лише як передача змісту, а як відтворення професійно-релевантної інформації з урахуванням норм галузевого дискурсу нам вважається найоптимальнішим щодо формування технологічної компетенції у майбутніх філологів-перекладачів та підвищення якості їхньої професійної підготовки.

Література:

1. Шишко А. В. Сучасні питання та загальні особливості науково-технічного перекладу в сучасних умовах глобалізації. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2024. Т. 3. Вип. 2. С. 126–133. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20240302.14>
2. Дячук Н., Білюк І. Теоретичні аспекти перекладу науково-технічних текстів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. 2023. № 17(85). С. 49–53. URL: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17\(85\)-49-53](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17(85)-49-53)
3. Комарова О. С. Переклад військової термінології у словацько-українському зіставленні: структурно-семантичний аспект. *Вісник науки та освіти*. 2026. № 4(46), С. 1128–1137. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-4\(46\)-1128-1137](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-4(46)-1128-1137)
4. Бовт А. Особливості перекладу науково-технічних текстів (на прикладі наукових статей у галузі залізничного транспорту). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28(1). С. 23–28. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_28\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_28(1)_6)
5. PACTE (2003). “Building a Translation Competence Model”. In: Alves, F. (ed.). *Triangulating Translation: Perspectives in Process Oriented Research*, Amsterdam. URL: <https://doi.org/10.1075/btl.45.06pac>
6. Ольховська А. С. Ключові підходи до формування фахової компетентності майбутніх перекладачів. *Scientific Collection “InterConf”*. 2023. № 140, С. 265–266. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2187>
7. Стрелко О. Г., Гурінчук С. В. Історико-системний аналіз термінології інфраструктури залізничного транспорту України. *Вісник науки та освіти. Серія : Філологія*. 2026. № 3(45). С. 1381–1395. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3\(45\)-1381-1395](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3(45)-1381-1395)
8. Стрелко О. Г., Гурінчук С. В., Ісаєнко С. А. Формування та розвиток іншомовної термінології залізничного транспорту України : історико-філологічний аспект. *Вісник науки та освіти. Серія : Філологія*. 2026. № 4(46), С. 2151–2170. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-4\(46\)-2151-2170](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-4(46)-2151-2170)
9. Ключіньська І. М. Стратегії та методи підготовки майбутніх перекладачів. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 2, вип. 27, С. 155–160. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_2/29.pdf
10. Бочкар М. В. Роль та місце технологічної компетентності в підготовці майбутніх філологів-перекладачів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2026. № 78. С. 184–187. URL: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.78.38>
11. Кияк Т. Р. Вузькогалузові терміни як основа формування та кваліфікації фахових текстів. 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://vlp.com.ua/node/1109>
12. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 32. С. 104–108.
13. Чулаєвський А. Словники транспортних термінів в українському мовознавстві. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2025. Вип. 77. С. 99–112. URL: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2025.77.14010>
14. Глосарій термінів *acquis* ЄС. Урядовий портал. Офіційна сторінка. <http://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/perekladi-aktiv-acquis-yes/glosarij-terminiv-acquis-yes>

Isaienko S., Hurinchuk S. Developing technological competence in future translators as a factor to improve the quality of their professional training

Summary. The paper shows that terminology performs a specific function of preserving scientific and technical potential in the industry and recording changes that occur in the technological sphere and in professional discourse as well. Since the main function of translation is defined as the reproduction of specialized concepts in inter-lingual communication, the translator as the implementer of this function is faced with the task of ensuring terminological accuracy and maximum equivalence in the transmission of content. The authors of the article, based on practical experience and generalization of cases of terminological inconsistencies in the reproduction of the content of professional texts in the transport industry during translation and professional editing in the language pair “Ukrainian-English”, have argued the need to form technological competence (sub-competence) in future philologists-translators.

Higher education in Ukraine is exploring effective ways to solve the problem of integrating the content of education in pedagogical theory and practice, introducing integrative approaches and models of organizing the educational process into the practice of professional training of translators. The relevance of the research is due to the need for a comprehensive understanding of ways to improve the quality of professional training of philological students in the conditions of constant development of transport systems and technologies, rapid transformation of terminology associated with digitalization, automation and integration into the European transport space, and ultra-rapid development of translation resources. The combination of functional-communicative and pragmatic-terminological approaches, according to which translation is considered not only as a transfer of content, but also as a reproduction of professionally relevant information taking into account the norms of industry discourse, is considered by the authors to be optimal for the formation of technological competence in future philologists-translators and improving the quality of their professional training. The results obtained can be used in further linguistic and pedagogical research.

Key words: terminological system, transport industry sub-language, translation equivalence, term unambiguity, inter-industry polysemy of the term, translation competences, technological competence.

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026